

Latvijas Padomju rakstnieku savienība: no rakstnieku kluba līdz Literatūras propagandas birojam

B. philol. Signe Raudive

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas stipendiāte

Darbs izstrādāts Dr. philol. Evas Eglājas-Kristsones vadībā

“Jaunais autors” versus “Jaunais padomju autors”. Latvijas Padomju rakstnieku savienības Jauno autoru darba organizēšanas komisijas un jauno literātu apvienību darbība (1945 – 1968)

Ievads

Apskata ietvaros nav iespējams pilnībā attēlot jauno literātu apvienību un Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) Latvijas Padomju rakstnieku savienības (LPRS) komisijas darbam ar jaunajiem autoriem (saukta arī par Jauno autoru darba organizēšanas komisiju) ietekmi uz visu literāro procesu. Šī jautājuma vispusīga izpēte vēl ir sagaidāma nākotnē, kad būs detalizēti izanalizēti LPRS valdes un sekretariāta protokoli un vietējo literāro apvienību un to sadarbības ar vietējiem laikrakstiem un Latvijas Komunistiskās partijas (LKP) komitejām aspekti. Tāpat nākotnē būtu pētāma konsultantu ietekmes uz jauno autoru tālāku iesaistīšanu literatūras procesos izvērtēšana. Tas gan prasītu iedziļināšanos arī autora un konsultanta personiskās saziņas liecībās.

1. Latvijas Padomju rakstnieku savienības komisijas darbam ar jauniem autoriem izveide

Pēc Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) īstenotās Latvijas teritorijas otrreizējas okupācijas rakstniecības situācija kļuva visai neviendabīga. Trimdā bija devusies virkne spožāko

latviešu literatūras talantu, tādēļ rakstnieku, kas tūlītēji varētu radīt Padomju Savienības komunistiskās partijas (PSKP) partejiskuma principiem atbilstošu un kvalitatīvu padomju literatūru, nav daudz. Latvijas Padomju rakstnieku savienība, kas kopš 1941. gada darbojās saskaņā ar PSRS Padomju rakstnieku savienības statūtiem, līdzās mērķiem sekmēt idejisku, augsti mākslinieciski literāru jaunradi, cīnījies par sociālistiskā reālisma mākslas pilnveidošanu, stiprināt PSRS tautu literātu draudzību, kā vienu no būtiskākajiem uzdevumiem izvirza arī literātu jaunās maiņas audzināšanu.¹

Ar jauno autoru mākslinieciskās daiļrades darbu un tā izkopšanu nodarbojās jauno literātu apvienības un LPRS paspārnē esošā jauno autoru sekcija, savukārt to darbību uzraudzīja LPRS komisija darbam ar jaunajiem autoriem. Gan radošo komisiju un sekciju, gan jauno literātu audzināšanas komisiju iecēla LPRS valde.² Šie institucionālie veidojumi nesāk savu darbību uzreiz. To izveide saistāma ar LPRS aktīvāko iesaisti jauno autoru apzināšanā. Sistemātiska pievēršanās jauno autoru audzināšanas darbam notiek tikai četrdesmito gadu otrajā pusē, daļēji pēc PSRS Padomju rakstnieku savienības valdes ieteikumiem.

Pirmā jauno autoru darbu apspriešana notika 1945. gada 19. martā Rakstnieku klubā. Šajā brīdī jauno autoru sekcija organizatoriski vēl nav izveidojusies. Dzejas priekšlasījumu sniedza, piemēram, Pēteris Krasts, Elza Vēciņa (1914 – 1988), Ārija Silabriede (1925 – 1991), Konstantīns Aizpurs (1919 – 2003) un Emma Andersone (1900 – 1992). Tāpat uzklausa arī Kārļa Kalnarāja³ (1917 – 2015) un Pētera Bauģa (1914 – 2000) stāstus. Iesniegtos jauno autoru darbus iztīrāja Valdis Lukss (1905 – 1985), Anna Sakse (1905 – 1981), par rakstnieka darba uzdevumiem runāja Arvīds Grigulis (1906 – 1989) un Anatols Imermanis (1914 – 1998)⁴, kā arī LPRS atbildīgais sekretārs Kārlis

¹ “Rakstnieku Savienība”, *Latvijas PSR mazā enciklopēdija*, III sēj., galv. red. V. Samsons. Rīga: Zinātne, 1970., 129. lpp.

² Niedre, Jānis. “Rakstnieku Savienība”, *Latvijas PSR mazā enciklopēdija*, III sēj., galv. red. V. Samsons. Rīga: Zinātne, 1970., 130. lpp.

³ Kārlis Kalnarājs, īstajā vārdā Kārlis Pamše, aktieris, režisors, dzimis 1917. gada 31. martā, miris 2015. gada 9. septembrī. *Red. piez.* – šeit un turpmāk K. Jarinovska.

⁴ Strautnieks, F. “Jaunie literāti runā”, *Padomju Jaunatne*, Nr. 36, 1945, 22. marts; “Literārās pirmdienas Rakstnieku klubā”, *Literatūra un Māksla*, Nr. 12., 1945. 6. aprīlis.

Krauliņš (1904 – 1981). Kopš šī brīža LPRS bija iecerējusi katru mēnesi rīkot jauno autoru darbu iztirzāšanas vakarus. Rezultātā LPRS organizē jauno autoru sanāksmes, kuros nolasa pirmās teorētiski un ideoloģiski pareizi ievirzošās lekcijas.

1945. gadā LPRS ietvaros nodibina jauno autoru sekciju, kuru vada Valdis Lukss (par dzejas jautājumiem) un Anna Sakse (par prozas jautājumiem), vēlāk arī Indriķis Lēmanis (1904 – 1960), par prozas jautājumiem), konsultējot jaunos autorus – prozaīkus, dzejniekus, arī dramaturgus – pirmdienās laikraksta *Literatūra un Māksla* redakcijas telpās. Šajā brīdī sekcijai vēl nav prezidija un arī tās darbība ir vairāk konsultatīva rakstura, saistīta ar rekomendāciju sniegšanu. Atšķirībā no pārējām LPRS radošajām sekcijām, kas bija veidotas kādam konkrētam literatūras veidam vai žanram, piemēram, prozai, dzejai, dramaturģijai un kritikai, jauno autoru sekcija sākotnēji mēģināja aptvert visos literatūras veidos strādājošos jaunos autorus. Tiem, kas vēlējās iekļauties jauno autoru sekcijā, iepriekš bija jāreģistrējas. Jauno autoru sekcija pirmajos pastāvēšanas gados – 1945. un 1946. gadā – esot darbojusies ļoti rosīgi, sniedzot konsultācijas jaunajiem autoriem, iztirzājot to darbus, norādot uz tajos esošajām kļūdām, organizējot seminārus, kuros apspriež dzejas un prozas teorijas un ideoloģijas jautājumus, īpaši pievēršoties jauno autoru marksistiskai izglītībai, to idejiskai audzināšanai. Tomēr jau 1947. gadā publiski izskan kritika par jauno autoru sekcijas darbu, kas nespēj savlaicīgi sniegt nepieciešamos norādījumus un palīdzību⁵.

Anna Sakse, vērtējot pirmajā pusgadā jauno autoru sekcijai iesniegto darbu klāstu, atzīst, ka kopumā to mākslinieciskā vērtība ir zema. Atzinīgi esot novērtēta lietderīga un mērķtiecīga māksla – konkrētās situācijas un “pareizs” šķiru attiecību attēlojums un darba apraksti –, savukārt esot kritizēta autoru nespēja rast piemērotu vielu saviem darbiem, atlasīt tipisko no nenožīmīgā, “riskantā koķetēšana ar formālismu”, aizraušanās ar izdomājumiem, nevēlēšanās spilgti atklāt jaunos sasniegumus un notikumus Padomju Latvijā, arī darbos novērojamās valodas grūtības un nepareiza tēmu izvēles ievirze. Jaunās Padomju Latvijas sākumposmā tikko debitējošo autoru pirmajos darbos un to neatbilstībā jaunās ideoloģijas prasībām

⁵ Rudzītis, Meinhards. “Augšanas grūtības”, *Literatūra un Māksla*, Nr. 38., 1947, 19. septembris.

redzamas patiesās jauno autoru intereses tēmas un problēmu izvēlē, ko asi kritizē Anna Sakse:

“Par ko viņi raksta, kādas problēmas viņus nodarbina? Saimniekmeitu un saimniekdēlu mīlestība, savas saimniecības iekārtošana pēc buržujiskās zemes reformas, pie tam idealizētā apgaismojumā, personīgu mīlas dēku apraksti, dažkārt ietērti dekadentiskā, pat pornogrāfiskā formā, psiholoģiskas smalkās kaites, nenosakāma laikmeta sadzīves sīkumi, mietpilsoniskas ģimenes laimītes šaurība nebaudāmi sentimentālā atstāstījumā. [...] Šīs kategorijas autori gan solās mainīt tematiku, bet parasti otrreiz vairs neatnāk. Acīm redzot, viņu pāraugšanas process ir stipri gauss, vai arī tie rakstniecībā tikai izmēģinājuši roku un pie pirmās neizdevības to atmetuši.”⁶

Izsakot apgalvojumu, ka “prozaīki aug gausāk nekā dzejnieki”⁷, Anna Sakse pauž arī cerību, ka autori līdz saviem brieduma gadiem būs kļuvuši par īsteni spilgtiem prozas rakstniekiem. Tendence vērtēt literatūru pēc tās lietderīguma sabiedrībai un spējas paust svarīgas un padomju tautai vēlamas idejas un mācības raksturīga visam šī staļinisma perioda kultūras vērtēšanas procesam.

Kavēta ir komisijas darbam ar jaunajiem autoriem darba uzsākšana. Kā liecina 1947. gada 19. augustā PSRS Padomju rakstnieku savienības komisijas darbam ar jaunajiem rakstniekiem priekšsēdētāja vietniekam Aleksandram Tvardovskim (1910 – 1971) sūtītā vēstule, par spīti paustajai prasībai par šādas komisijas dibināšanu Latvijas Padomju rakstnieku savienības ietvaros, atbilde nebija saņemta, tāpēc aizkavējies arī komisijas izveides darbs:

“Vēstule par komisijas darbam ar jaunajiem rakstniekiem organizēšanu Latvijas Padomju rakstnieku savienībā nav saņemta, tāpēc tāda komisija līdz šim laikam nav noorganizēta. Atbildīgais sekretārs Krauliņš atrodas atvaļinājumā līdz 5. septembrim un pēc viņa atgriešanās jautājums tiks atrisināts.”⁸

⁶ Sakse, Anna. “Jauno autoru prozas darbi”, *Literatūra un Māksla*, Nr. 40., 1945, 19. oktobris.

⁷ Turpat.

⁸ LVA 473. f., 1. apr., 23.l. (Sarakste ar PSRS Rakstnieku savienību par Latvijas PSR rakstnieku 2. kongresa organizēšanu, jauno autoru sekcijas darbu u.c. 1947.g. 26. febr.-1947.g.10.dec.), 29.lp.

LPRS 1947. gada 15. novembra valdes sēdē viens no dienaskārtības jautājumiem bija darbs ar jaunajiem autoriem. Sēdes laikā bija apstiprināts pirmais komisijas darbam ar jaunajiem autoriem sastāvs. Komisijā bija ievēlēti Valdis Lukss, Anna Sakse, Jūlijs Vanags (1903 – 1986) un uzaicināti pa vienam pārstāvim no Latvijas Ļeņina Komunistiskās jaunatnes savienības (LĻKJS) Centrālās komitejas (CK) un Republikāniskās arodbiedrību centrālās padomes.⁹ Analizējot komisijas sēžu protokolus, ievērojams, ka komisija visas savas darbības laikā nelieto konsekventi vienu nosaukumu. Tā saukta gan par Jauno autoru (rakstnieku) darba organizēšanas komisiju, gan Jauno autoru audzināšanas komisiju, gan Komisiju darbam ar jaunajiem autoriem, tomēr (atšķirībā no nosaukuma) pamatfunkcijas saglabājas nemainīgas.

Par Latvijas Padomju rakstnieku savienības komisijas darbu ar jaunajiem autoriem regulāri tiek sniegtas atskaites PSRS Padomju rakstnieku savienībai. Tā Latvijas Padomju rakstnieku savienība 1947. gada 19. augusta vēstulē¹⁰ PSRS Padomju rakstnieku savienības komisijai darbam ar jaunajiem rakstniekiem sniedz informāciju par 1947. gada 24. – 30. martā organizēto jauno rakstnieku semināru, kurā lasītās lekcijas galvenokārt bijušas veltītas PSKP nosprausto piecgades galveno uzdevumu atspoguļojumam literatūrā. Proti, LK(b)P CK sekretārs Arvīds Pelše (1899 – 1983) referējis par tēmu *Ceturtdā piecgade un latviešu padomju rakstnieku uzdevumi*, Andrejs Upīts (1877 – 1970) – *Sociālistiskā reālisma principi literatūrā un Laikmeta tēlojums literatūrā*; Evalds Sokols (1901 – 1965) – *Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas CK lēmums un Latvijas padomju literatūra* u.c. Atskaitē sniegtas arī ziņas par to, cik liela ir jauno autoru iesaiste komjaunatnē, no 74 dalībniekiem – 25% komjaunieši, kā arī minēti LRS kandidāti un autori, kas vēl aug par rakstniekiem.

Ar 1947. gada oktobri LPRS sāka darboties arī literārie konsultanti, kuru nozīme laika gaitā topošās literātu maiņas profesionālajā apmācībā kļuva aizvien lielāka. Par pirmo literāro

⁹ LVA, 473. f., 1. apr., 20. l. "Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sēžu protokoli 1947. g. 6. febr. – 1947. g. 27. nov.", 35. lp.

¹⁰ LVA 473. f., 1. apr., 23. l. "Sarakste ar PSRS Rakstnieku savienību par Latvijas PSR rakstnieku 2. kongresa organizēšanu, jauno autoru sekcijas darbu u.c. 1947. g. 26. febr. – 1947. g. 10. dec.", 17. lp.

konsultantu darbam ar jaunajiem autoriem visos žanros 1947. gada 1. oktobrī bija apstiprināts Valdis Lukss, kurš sevišķi konsultēja dzejas jautājumos¹¹. Pusotru mēnesi vēlāk, kad izveidota komisija darbam ar jaunajiem autoriem, 1947. gada 15. novembra LPRS valdes sēdē bija apstiprināta instrukcija jauno autoru konsultantam¹². Saskaņā ar to konsultants

“sistemātiski seko, organizē un vada latviešu padomju literatūras kadru idejisko un māksliniecisko attīstību visos daiļliteratūras žanros, sevišķu vērību pievēršot talantīgiem literatūras iesācējiem no strādnieku, skolu jaunatnes un kolhozu zemnieku vidus”.

Instrukcija paredzēja, ka trīs reizes nedēļā jāorganizē jauno autoru konsultācijas, reizi mēnesī – Rīgā dzīvojošo jauno autoru semināri, kuros konsultantam vai speciālam referentam jāiztirzā izvēlētie darbi vai jānolasa lekcija par marksisma-leņinisma un literatūrteorētiskiem jautājumiem. Konsultantam jānodrošina individuālas konsultācijas ar jaunajiem autoriem, jāpalīdz organizēt literāros pulciņus rūpnīcās un citās darbavietās, jānodrošina jauno autoru iespējas publicēties, idejiski un mākslinieciski vērtīgākos darbus iesakot presei. Tāpat jauno autoru konsultants kārto jauno autoru uzskaiti, informē par to jaunradi LPRS valdi un saziņā ar to informē arī PSRS Padomju rakstnieku savienības attiecīgo komisiju.

No 1961. gada 14. decembra komisija uzdod konsultantiem ne mazāk kā reizi gadā analizēt rajonu avižu literārās lappuses laikrakstā *Literatūra un Māksla*.¹³

Jauno autoru konsultanta instrukcija faktiski nodala atbildības sfēras starp jauno autoru konsultantu un LPRS. Konsultants ir atbildīgs, pirmkārt, par visiem iesācējiem, kas darbojas dzejas, prozas, dramaturģijas, mākslinieciskā apraksta vai literārās kritikas žanros. Otrkārt, viņš ir arī atbildīgs par visiem LPRS kandidātiem, kas nav publicējuši vairāk par vienu grāmatu vai diviem nozīmīgākiem darbiem periodikā. Treškārt, konsultants seko līdzi arī to vecākās paaudzes

¹¹ LVA 473.f., 1. apr., 20. l. “Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sēžu protokoli 1947. g. 6. febr. – 1947. g. 27. nov.”, 30. lp.

¹² LVA, 473. f., 1. apr., 20. l. “Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sēžu protokoli 1947. g. 6. febr. – 1947. g. 27. nov.”, 57. – 58. lp.

¹³ LVA, 2037. f., 1. apr., 109. l. “Komisijas darbam ar jaunajiem autoriem protokoli Nr. 1. – 3.”, 1961. gada 14. decembra sēdes protokols Nr.3., 6. lp.

rakstnieku gaitām, kuri nav LPRS biedri un kuriem padomju presē nav publicēts neviens ievērojamāks darbs.¹⁴ Minētais norāda, ka jauno autoru konsultants pilda starpposmu starp autoru (neatkarīgi no tā, vai tas ir nupat debitējošs vai kādu iemeslu dēļ vēl nav aktīvi iesaistījies Padomju Latvijas rakstnieku literārajā darbā) un LPRS. Tikai vēlāk secināts, ka situācijā, kad ik nedēļu uz individuālām konsultācijām ierodas septiņi līdz astoņi jaunie autori, lielākoties iesācēji, ar kuriem turklāt paredzēts rīkot arī kopīgas apspriedes, tik daudzveidīga literārā devuma pilnvērtīga analīze vienam cilvēkam, kurš turklāt vada komisijas darbu, neļauj pilnvērtīgi nodrošināt sadarbību ar jaunajiem autoriem. Attiecīgā laika periodikā sastopama asa kritika saistībā ar komisijas nespēju sastrādāties ar jaunajiem autoriem. Atzīstot, ka komisijas darbam ar jaunajiem autoriem nav veikusi pienācīgu darbu, arī LPRS nonāca pie līdzīgiem secinājumiem tikai daudz vēlāk.¹⁵

Būtisks pavērsiens darbā ar jaunajiem autoriem notiek 1949. gada 16. maija LPRS valdes sēdē, kurā Valdis Lukss ziņo par darbu ar jaunajiem autoriem. Norādot, ka galvenais darbs ar jaunajiem autoriem ir individuālās konsultācijas, V. Lukss piebilst, ka “cerējām, ka šo slodzi mums noņems mazliet Izdevniecība”. Arvīds Grigulis ierosina LPRS ietvaros dibināt jauno autoru literāro pulciņu pēc krievu sekcijas parauga. Nolemj aktivizēt konsultāciju darbu ar jaunajiem autoriem un uzdod V. Luksam un Marijai Zadavskai (1918 – 1970) organizēt LPRS literāro pulciņu vadītāju un aktīvistu sanāksmi, bet V. Luksam vēl arī organizēt latviešu jauno autoru sekciju, kā arī sadarbībā ar Latvijas Valsts izdevniecību sakārtot jauno autoru krājumu.¹⁶

1949. gada 29. jūlija LPRS valdes sēdē pieņem lēmumu apstiprināt jauno autoru sekcijas prezidiju. V. Lukss bija iecelts par priekšsēdētāju, bet Valdis Kriķis (Rūja) (1928) – par tehnisko sekretāru. Dzejas nodaļā bija iecelts Jānis Plaudis (1903 – 1952), prozas nodaļā – Anna Sakse, dramaturģijas nodaļā – Jūlijs Vanags. Vēl piesaistīti šādi pārstāvji: no laikraksta *Padomju Jaunatne* – Fricis Rūmnieks (1919 –

¹⁴ LVA, 473. f., 1. apr., 20. l. “Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sēžu protokoli 1947. g. 6. febr. – 1947. g. 27. nov.”, 57.-58. lp.

¹⁵ Piemēram, LVA, 473. f., 1. apr., 54. l. “Latvijas Padomju rakstnieku savienības sekretariāta sēžu protokoli 1951. g. 18. janv. – 1951. g. 20. dec.”, 1951. gada 21. septembra sekretariāta sēdes protokols, 68. lp.

¹⁶ LVA, 473. f., 1. apr., 38. l. “Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sēžu protokoli 1949. g. 15. janv. – 1949. g. 19. dec.”, 28. – 32. lp.

1960), no arodbiedrības – Teodors Jansons, no laikraksta *Cīņa* redakcijas – Alberts Jansons (1915 – 1989) un no Pionieru pils – Laimonis Pēlmanis (1914 – 1990)¹⁷.

Neskatoties uz prezidija izveidi, jautājumu sadalījumu pa vienībām un šo vienību vadības uzticēšanu konkrētām personām, darbs nesekmējās. 1950. gada 13. janvāra LPRS valdes sēdē, apspriežot LPRS darbu, Jānis Grants (1909 – 1970) konstatē, ka prozas sekcijas stāvoklis “nav īsti normāls”, jo nav notikusi vienošanās par to, kādi darbi jādod prozas sekcijai un kādi – jauno autoru sekcijai¹⁸. Saņemtos darbus raksturo ne tik daudz to skaits kā apjomīgums. Turklāt darbi objektīvi atšķiras pēc mākslinieciskās kvalitātes un autoru pieredzes, līdz ar to veidojas absurda situācija, mēģinot samērot jauno un jau pieredzējušo rakstnieku veikumu. Rezultātā 1950. gada 24. maija LPRS valdes sēdē Jāni Grantu ievēlē par prozas sekcijas literāro konsultantu, uzdodot pārzināt arī jauno autoru sekciju.¹⁹

Objektīvi sarežģījumi rodas arī neiejūtīgās attieksmes pret jauno autoru veikumu dēļ. Komisijas priekšsēdētāja Anna Sakse 1953. gada 5. novembra sēdē, novērtējot notikušo jauno autoru semināru, norāda, ka pār jaunajiem autoriem trūkst “saimnieka acs” uzraudzības:

“Vēl mēs ar saimnieka aci nesekojam saviem kadriem (M. Ķempe [1907 – 1974] pret dzejniekiem daudz rūpīgāka), nesekojam tiem pietiekami rūpīgi, ne katrreiz taktiski izturamies. Piemēram, M. Rudziša²⁰ [1911 – 1966] un V. Kaupuža²¹ [1918 – 1959] kritika par L. Pēlmaņa dzejoļiem seminārā reizumis izskanēja nīrdzīgi.”²²

Tāpat komisijas darbības sākumposmā pastāv arī sarežģījumi ar nepietiekamu papīra kvotu piešķirumu LPRS, kas apgrūtina pat recenzējamo darbu pavairošanu.

¹⁷ LVA, 473. f., 1. apr., 38. l. “Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sēžu protokoli 1949. g. 15. janv. – 1949. g. 19. dec.”, 62. lp.

¹⁸ LVA, 473. f., 1. apr., 49. l. “Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sēžu protokoli 1950. g. 13. janv. – 1950. g. 24. dec.”, 2. lp.

¹⁹ LVA, 473. f., 1. apr., 49. l. “Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sēžu protokoli 1950. g. 13. janv. – 1950. g. 24. dec.”, 13. lp.

²⁰ Meinhards Rudzītis (1911 – 1966)

²¹ Vladislavs Kaupužs (1918 – 1959).

²² LVA, 2037. f., 1. apr., 104. l. (“Komisijas darbam ar jaunajiem autoriem sēdes protokoli Nr. 1. – 2.”, Jauno autoru komisijas 1953. gada 5. novembra sēdes protokols Nr. 2., 2. lp.

Komisijas par darbu ar jauniešiem autoriem darbībai relatīvi vieglāk ir izsekot tās pastāvēšanas pirmajos gados, kad tās darbība aplūkota periodiskajos izdevumos. Vērtīgs izziņas avots ir nedaudzās pieejamās komisijas atskaites LPRS. Viena no plašākajām atskaitēm pieejama Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva materiālos par laika posmu no 1953. līdz 1955. gadam²³. Minētā atskaite sniedz vispārēju pārskatu par komisijas organizētajiem sarīkojumiem, sekmētajām jauno autoru darbu publikācijām presē, kā arī sniegto konsultāciju skaitu. Tajā norādīts, ka sistemātisks jauno literāro kadru audzināšanas darbs LPSR notiek no 1948. gada.

Komisija darbam ar jauniešiem autoriem norāda, ka notiek regulāras autoru mutvārdu un rakstveida konsultācijas prozā, dzejā un dramaturģijā. Laikā no 1953. gada līdz 1955. gadam bijušas vairāk nekā 240 konsultācijas par prozas jautājumiem, 320 – par dzejas un 70 – par dramaturģijas jautājumiem²⁴. Ar talantīgiem jauniešiem autoriem regulāri notiek sarunas un veidota sarakste, turklāt par šiem autoriem ieviestas speciālas uzskaites kartītes²⁵. Ar *šefībā* esošajiem autoriem strādā gan LPRS konsultanti, gan pieredzējuši Latvijas rakstnieki, kā Anna Sakse, Mirdza Ķempe, Valdis Lukss, Anatols Imermanis, Žanis Grīva (1910 – 1982), Jānis Grants, Andrejs Balodis (1908 – 1987). Katru gadu notiek republikāniskie jauno autoru semināri trīs līdz piecu dienu garumā ar tiem sekojošu atklātu jauno autoru vakaru. Semināra nodarbībās jaunie autori noklausās lekcijas par marksismu-ļeņinismu, marksistisko estētiku, žanru specifiku, valodu, kā arī ievērojamu rakstnieku priekšlasījumus par viņu darbiem. Atsevišķi iztīrā jauno autoru darbus. Semināros piedalās ievērojams cilvēku skaits, piemēram, 1951. gadā – 78 cilvēki, 1954. gadā – 111 cilvēki, bet 1955. gadā – 89 cilvēki²⁶. Katru gadu vienu vai divas reizes notiek semināri

²³ LVA, 473. f., 1. apr., 117. l. "Ziņojumi un raksti LKP CK, LĻKJS, AP, partijas komitejām par darbu ar jauniešiem autoriem, literāro žurnālu un laikrakstu darba uzlabošanu un citiem jautājumiem. 1954. g.", 1. – 5. l. p.

²⁴ LVA, 473. f., 1. apr., 117. l. "Ziņojumi un raksti LKP CK, LĻKJS, AP, partijas komitejām par darbu ar jauniešiem autoriem, literāro žurnālu un laikrakstu darba uzlabošanu un citiem jautājumiem. 1954. g.", 1. l. p.

²⁵ Turpat.

²⁶ LVA, 473. f., 1. apr., 117. l. "Ziņojumi un raksti LKP CK, LĻKJS, AP, partijas komitejām par darbu ar jauniešiem autoriem, literāro žurnālu un laikrakstu darba uzlabošanu un citiem jautājumiem. 1954. g.", 1. l. p.

rajonu jauno autoru apvienībās. Līdz 1955. gadam šādi semināri bijuši organizēti Ventspilī, Daugavpilī, Talsos, Liepājā, Kuldīgā un Jelgavā. Semināri rajonos risinās vienu vai divas dienas, un tajos (līdzīgi kā republikāniskajos semināros) lasa lekcijas un iztīrā jauno autoru darbus. Uz rajonu apvienību semināriem bija sūtītas “rakstnieku brigādes” trīs līdz septiņu cilvēku sastāvā²⁷.

Visai būtisku lomu savas darbības sākumposmā komisija piešķir jautājumam par jauno autoru izglītošanu padomju garā. Lai nodrošinātu izvirzīto mērķi sistemātiski apzināt jauno autoru izglītības līmeni un audzināt jaunos padomju pilsoņus, 1952. gada 21. februāra sēdē²⁸ par sarīkojumiem jauno autoru audzināšanā nolemj aptaujāt jaunos autorus par to izglītību, mācīšanos, lasīšanu, krievu valodas zināšanām. Nolemj, ka, pamatojoties uz konstatētām “vājām vietām” jauno autoru izglītībā, rīkos Rīgā dzīvojošajiem autoriem kopīgas sanāksmes, lai vecāko rakstnieku vadībā iztīrātu lasītās grāmatas par literatūru un marksisma-leņinisma klasiķu darbus un lai LPRS biedri stāstītu par savām darba metodēm. Lai veicinātu jauno autoru un LPRS biedru ciešāku sadarbību, komisija dod norādījumus Rakstnieku klubam aicināt jaunos autorus atbilstoši konsultantu sagatavotajam sarakstam uz LPRS sarīkojumiem. LPRS sekcijām dots uzdevums organizēt jauno autoru – LPRS kandidātu – daiļrades iztīrāšanu. Savukārt PRS izdevumu *Karogs* un *Literatūra un Māksla* redaktoriem noteiktas pieņemamās stundas sarunām ar jaunajiem autoriem.

Jābilst, ka komisijas locekļu viedoklim bija izšķirīga loma, lemjot par jauno autoru sūtīšanu uz jauno autoru sanākumi Maskavā. Lēmumu pieņēma, vienojoties ar LPRS un LKP CK.

2. Jauno autoru literāro apvienību izveide un darbība

Jauno literātu apvienības (sauktas arī jauno autoru apvienības) bija Latvijas Padomju rakstnieku savienības komisijas darbam ar jaunajiem autoriem pārzinā esošas pastāvīgi darbojošās

²⁷ LVA, 473. f., 1. apr., 117. l. “Ziņojumi un raksti LKP CK, LĻKJS, AP, partijas komitejām par darbu ar jaunajiem autoriem, literāro žurnālu un laikrakstu darba uzlabošanu un citiem jautājumiem. 1954. g.”, 2. lp.

²⁸ LVA, 2037. f., 1. apr., 103. l. “Komisijas darbam ar jauniem autoriem sēdes protokols Nr. 1.”, 1952. gada 21. februāra sēde, 1. lp.

topošu literātu grupas, kas sniedza savus darba plānus LPRS un pretim saņēma atbilstošu konsultāciju.²⁹ Jauno literātu apvienības biedri veica darbu analīzi, apspriedās par literārās meistarības jautājumiem, analizēja darbus, kas iespiesti LPSR un PSRS presē, regulāri sniedza atskaites par radošo darbu, tikās ar uzaicinātajiem rakstniekiem, kā arī veica citas darbības. No divdesmitā gadsimta piecdesmito gadu beigām līdz sešdesmitajiem gadiem, liberalizējoties PSRS³⁰, jauno literātu apvienības rod ceļu uz ciešāku kontaktu dibināšanu ar citu PSRS tautu literātiem, notiek tikšanās ar tuvīno, visbiežāk, mazo padomju tautu republiku jaunajiem autoriem.

Pirmās literātu apvienības Daugavpilī, Ventspilī, Liepājā³¹ radās tūlīt pēc Otrā pasaules kara rajonu laikrakstu un kultūras namu ietvaros, vēlāk arī Latvijas Ļeņina komunistiskās jaunatnes savienības (LĻKJS) komiteju ietvaros. Sākotnēji LPRS šo apvienību dibināšanās procesos faktiski nepiedalās. Apvienības veidojas pēc nedaudzu cilvēku iniciatīvas, tiesa, dažkārt izmantojot LPRS un atsevišķu profesionālu rakstnieku palīdzību.³² Šajās literātu apvienībās vēl reti pastāv nošķīrums starp jaunajiem un pieredzējušajiem autoriem. Vēlāk daļa šo apvienību pārveidotas jauno literātu apvienībās, kuru darbību turpmāk, vismaz formāli, pārzināja LPRS.

Lai gan LPRS jau no izveides brīža nodrošināja iespēju jaunajiem autoriem lūgt radošu palīdzību un padomus, tās konsultāciju un reto kopīgo semināru formāts, spriežot pēc pieejamās informācijas, daļai tikko rakstīt sākušo autoru nav pārāk saistošs un to sniegumam vēl neatbilstošs. Tā 1946. gadā Pionieru pilī līdzās mākslas daļā jau pastāvošajām vienībām savu darbību uzsāk arī literatūras jaunrades studija dzejnieka Jāņa Plauža (1903 – 1952) vadībā. Pionieru pils mākslas daļas vadītājs Laimonis Pēlmanis, lai arī norāda, ka līdzīgu darbu veic LPRS jauno autoru sekcija, tomēr atzīst, ka

²⁹ Niedre, Jānis. "Jauno literātu apvienības", *Latvijas PSR mazā enciklopēdija*, I sēj., galv. red. V. Samsons. Rīga: Zinātne, 1967, 693. lpp.

³⁰ Briedis, Raimonds. "50. gadu otrā puse – 80. gadi. Laikmeta konturējums", *Latviešu literatūras vēsture*, 3. sēj. Rīga: Zvaigzne, 2001., 36. lpp.

³¹ LVA, 473. f., 1. apr., 53. l. "Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sēžu protokoli 1951. g. 23. janv. – 1951. g. 22. dec.", 72. lp.

³² Niedre, Jānis. "Rakstnieku Savienība", *Latvijas PSR mazā enciklopēdija*, III sēj., galv. red. V. Samsons. Rīga: Zinātne, 1970, 130. lpp.

“vērojams, ka skolēni, kas tikko sākuši nodarboties ar literāriem meklējumiem, apzinādamies savus darbus par vēl ļoti nepilnīgiem, kautrējas griezties pēc palīdzības minētajā sekcijā. [...] te analizēs pašus elementārākos principus”.³³

Latvijas Padomju rakstnieku savienības iesaistīšanās iepriekš pārāk neuzraudzīto vietējo apvienību organizēšanā parādās, pateicoties valdes 1951. gada 24. maija lēmumam par īstenojamajiem sarīkojumiem jauno autoru audzināšanā. Lēmumā LPRS valde konstatē, ka līdz šim audzināšanas darbs norisinājies divos virzienos. Pirmkārt, līdztekus gadskārtējiem, iesācējiem domātajiem jauno autoru semināriem aktīvi darbojušies attiecīgo žanru konsultanti. Otrkārt, LPRS sekcijas apspriedušas to jauno rakstnieku darbus, ko konsultanti virzījuši skatīšanai³⁴. Rezultātā nolemj turpmāk organizēt vietējo literāro apvienību darbu, regulāri nosūtot “konsultantu brigādes”. Doma par nepieciešamību lielāko laikrakstu redakcijām perifērijā organizēt jauno autoru apvienības ir lielākoties Maskavas iniciatīva, taču šādas apvienības avīžu ietvaros sāk veidoties jau pirms Maskavas direktīvas. Sākot ar 1951. gadu, LPRS veic pārrunas ar republikas laikrakstu un žurnālu redaktoriem par nepieciešamību piesaistīt jaunos autorus. Šāds piemērs ir V. Luksa 1951. gada 16. aprīļa vēstule Liepājas laikraksta *Komunisti* redaktoram Ernestam Vaivaram (1911)³⁵. Neskatoties uz minētajām iniciatīvām, arī šajā laikā apvienību izveide norisinās vēl pārāk lēni. Jānim Niedrem (1909 –1988) kā komisijas darbam ar jaunajiem autoriem pārstāvim līdz 1953. gada novembrim uzdod organizatoriski noformēt daļu no rajonos esošajām jauno literātu apvienībām³⁶.

1954. gadā literārās apvienības atrodas Rīgā (93 biedri), Ventspilī (vietējās avīzes redakcijā, 11 biedri), Talsos (vietējās avīzes redakcijā, 13 biedri), Kuldīgā (vietējās avīzes redakcijās, 8 biedri),

³³ Pēlmanis, Laimonis. “Literatūras studija Pionieru pilī”, *Padomju Jaunatne*, Nr. 173, 1946, 30. augusts.

³⁴ LVA, 473. f., 1. apr., 53. l. “Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sēžu protokoli 1951. g. 23. janv. – 1951. g. 22. dec.”, 72. lp.

³⁵ LVA, 473. f., 1. apr., 51. l. “Sarakste ar Latvijas valsts izdevniecību republikas laikrakstu un žurnālu redaktoriem u.c. par trūkumu nomērīšanu izdevniecību darbā, jauno autoru apvienību organizēšanu u.c.”, 9. lp.

³⁶ LVA, 2037. f., 1. apr., 104. l. “Komisijas darbam ar jaunajiem autoriem sēdes protokoli Nr. 1. – 2.”, Komisijas 1953. gada 5. novembra sēdes protokols, 3. lp.

Jelgavā (11 biedri), Liepājā (8 biedri), Daugavpilī (7 biedri).³⁷ Jāatzīmē, ka šīs ir komisijas darbam ar jaunajiem autoriem apstiprinātās un organizatoriski noformētās apvienības. Līdztekus tām pastāvēja arī citas – pāris vai pat viena cilvēka apvienības, piemēram, 1954. gadā Cēsu apvienībā strādāja V. Bērziņš viens pats³⁸. Piecdesmitie gadi ievērojami ar strauju reģistrēto jauno autoru skaita pieaugumu. Ja vēl 1951. gadā “pēc sarakstiem” ir 43 jaunie autori³⁹, 1955. gada atskaitē PSRS Padomju rakstnieku savienībai jau minēti Latvijas Padomju rakstnieku savienības uzskaitē esoši 230 autori⁴⁰, bet jau 1959. gadā tie ir 390 jaunie autori⁴¹. Jauno autoru skaita straujo pieaugumu sekmē jaunu vietējo literāro apvienību organizēšana (1959. gadā organizētas četras jaunas apvienības), kā arī arvien plašākas publikāciju iespējas. Daļa jauno autoru veidojas no pašu preses darbinieku rindām, kā arī no žurnālistiem, piemēram, prozaīki Zigmunds Skujiņš (1926) un Laimonis Purs (1922), kā arī no aktīvo profesiju pārstāvju vidus. Plašākais talantīgo jauno autoru loks nāk no Pēteru Stučkas Latvijas Valsts universitātes un citu augstskolu studentiem, piemēram, piecdesmito gadu vidū – Andris Vējāns (1927 – 2005), Vizma Belševica (1931 – 2005), Ojārs Vācietis (1933 – 1983), Tālivaldis Kalnājs (1922 – 1955), Harijs Gāliņš (1931 – 1983), Skaidrīte Kaldupe (1922 – 2013), Valdis Rūja un citi poēzijā; Zenta Ērgle (1920 – 1998), Miervaldis Birze (1921 – 2000), Viktors Lagzdiņš (1926 – 2008), Ints Lubējs (1931), Dzidra Rinkule-Zemzare (1920 – 2007) un citi prozā; Pēteris Pētersons (1923 – 1998), Gunārs Priede (1928 – 2000), Vladimirs Kaņivēcs (1923) dramaturģijā. Ienāk autori arī no

³⁷ LVA, 473. f., 1. apr., 117. l. “Ziņojumi un raksti LKP CK, LĻKJS, AP, partijas komitejām par darbu ar jaunajiem autoriem, literāro žurnālu un laikrakstu darba uzlabošanu un citiem jautājumiem. 1954. g.”, 3. lp.

³⁸ LVA, 2037. f., 1. apr., 105. l. “Komisijas darbam ar jaunajiem autoriem sēdes protokoli Nr. 1. – 2.”, Jauno autoru komisijas 1954. gada 16. februāra sēdes protokols Nr. 1., 1. lp.

³⁹ LVA, 473. f., 1. apr., 54. l. “Latvijas Padomju rakstnieku savienības sekretariāta sēžu protokoli 1951. g. 18. janv. – 1951. g. 20. dec.”, 1951. gada 30. janvāra sēdes protokols, 5. lp.

⁴⁰ LVA, 473. f., 1. apr., 117. l. “Ziņojumi un raksti LKP CK, LĻKJS, AP, partijas komitejām par darbu ar jaunajiem autoriem, literāro žurnālu un laikrakstu darba uzlabošanu un citiem jautājumiem. 1954. g.”, 3. lp.

⁴¹ LVA, 473. f., 1. apr., 182. l. “Latvijas Padomju rakstnieku savienības sekretariāta sēžu protokoli. 1959. g.”, 56. lp.

strādniekiem, piemēram, dzejnieks Jānis Silazars (1912 – 1975), kas strādājis ostā un rūpnīcā *Sarkanais metalurģis*, un kolhozniekiem, piemēram, Bauskas rajona arteļa *Kolhoznieks* dzejnieks Rūdolfs Pranaitis.⁴²

Samērojot literāro konsultantu veidotajos sarakstos aplēsto jauno autoru skaitu ar apvienību biedru skaitu, novērojams, ka aptuveni puse jauno autoru vairās iestāties apvienībās. Iespējams, šādu atturību rada bažas par iespējamo uztraudzību, jo idejiski jauno literātu apvienību darbu vadīja vietējās LKP un Komjaunatnes komitejas. Vietumis veidoto atsevišķo vietējo literāro biedrību popularitātes trūkumu veicina gan ļoti ciešās pazīšanās faktors, gan atsevišķo partijas biedru un ar literāro procesu pilnībā nesaistītu cilvēku atrašanās apvienības vadībā, kā arī pašu vadītāju veicinātā apātija. Tāpat jāņem vērā, ka pastāvēja gadījumi, kad noteiktu iemeslu dēļ potenciālie literāti nav uzņemti apvienībā, piemēram, ievērojot personiskas antipātijas, morālo stāju, klaji pausto neiecietību padomju iekārtai, kā arī pretrunīgo, jaunajiem mākslas uzdevumiem neatbilstošo sniegumu. Līdzās minētajiem apstākļiem jāņem vērā arī subjektīva un pašsaprotama vēlme veikt daiļradi savrup, nepildot obligātās apvienības prasības.

Laikraksta *Padomju Zeme* literārās lappuses veidotāja rakstnieka Valdemāra Ancīša (1921 – 2006) vārdā sūtītā Saldus jauno literātu apvienības atskaite LPRS sekretariātam 1963. gada 8. augustā dod ieskatu par situāciju vietējo literātu apvienību darbībā un galvenajiem sarežģījumiem.⁴³ Saldus apvienības dalībnieku skaits nepilna gada laikā – no 1962. gada beigām līdz 1963. gada augustam – palielinājies par 11 jauniem biedriem (pavisam ir 21 biedrs). Biedru skaita palielināšanās izskaidrojama ar laikraksta *Padomju Zeme* nodibināšanos un tajā izveidoto literāro lappusi, kas nozīmē, ka radušās lielākas iespējas publicēties. Tajā pašā laikā “laikraksta redakcijas īpaši apsvērumi” kavē publicēt visu apvienības biedru darbus.

⁴² LVA, 473. f., 1. apr., 117. l. “Ziņojumi un raksti LKP CK, LĻKJS, AP, partijas komitejām par darbu ar jaunajiem autoriem, literāro žurnālu un laikrakstu darba uzlabošanu un citiem jautājumiem. 1954. g.”, 3. lp.

⁴³ LVA, 473. f., 1. apr., 475. l. “Dokumenti par rajonu jauno literātu apvienību darbu 1963. – 1976. g.”, 16. – 17. lp.

Ievēlības cienīgu ainu parāda apvienības sastāva detalizēta analīze. V. Ancītis atzīst, ka apvienības sastāvs ir visai raibs – gan vecuma, gan izglītības, gan nodarbošanās, gan arī literārā līmeņa ziņā. Faktiski nevar runāt par “jauno” literātu apvienību, jo skaitliskais pārsvars ir gados vecākiem biedriem – apvienības biedru vidējais vecums ir 37,5 gadi. Apvienība pulcē, no vienas puses, studentus un skolēnus, bet, no otras puses, skolotājus, bibliotekārus, pensionārus, žurnālistus, kantora darbiniekus, rūpnīcas strādniekus u.c. Visai līdzīga aina vērojama arī citu vietējo apvienību atskaitēs.

Literārās izolētības apjaušana, atrautība no galvaspilsētas koncentrētās literārās dzīves iespaidiem un ziņu trūkums par tur pieņemtajiem lēmumiem parādās atskaites pēdējās rindkopās, kurās pausta vēlēšanās dzirdēt LPRS vērtējumu par savu darbību, sagaidīt jauno literātu semināru norisi Saldū. V. Ancītis aizrāda, ka vēl joprojām Saldus apvienībai nav statūtu,

“kurus sanāksmēs gan dažkārt piemin, bet nekad mums neatsūta. Ja tādi ir, lūdzu, atsūtiet vienu eksemplāru arī uz Saldu!”.⁴⁴

Jāteic, ka attiecībā uz statūtiem Saldus jauno literātu apvienība tobrīd neko nav nokavējusi.

Vēl līdz 1966. gadam gandrīz nepastāv nekādi pastāvīgi normatīvie akti, kas noteiktu jauno literātu apvienību tiesisko stāvokli. Lai gan vēl 1961. gadā 14. decembrī komisijas darbam ar jaunajiem autoriem sēdē lemj par grozījumiem jauno autoru apvienības pamatstatūtos (kas arhīva lietā neatrodas)⁴⁵, tomēr jaušams, ka šim normatīvam nekādas reālas nozīmes apvienību ikdienas darbībā nav un daudzas vietējās apvienības par tādu eksistenci pat nenojauš. Pamatā apvienību darbība pamatojās uz daudziem nerakstītiem noteikumiem un paradumiem. Šādas normatīvi neregulētas situācijas ietilgšana jāsaista ar nespēju šādas normas pieņemt, ko varēja noteikt gan līdzšinējās apvienības birojs, gan atsevišķu to ietekmējošu cilvēku vai pat LPRS apzināta vēlēšanās skaidri neformulēt noteikumus.

⁴⁴ LVA, 473. f., 1. apr., 475. l. “Dokumenti par rajonu jauno literātu apvienību darbu 1963. – 1976. g.”, 17. lp.

⁴⁵ LVA, 2037. f., 1. apr., 109. l. “Komisijas darbam ar jaunajiem autoriem protokoli Nr. 1. – 3.”, Jauno autoru darba organizēšanas komitejas sēdes 1961. gada 14. decembra protokols Nr. 3, 5. lp.

Sasāpējušo situāciju Rīgas jauno literātu apvienībā sešdesmito gadu vidū raksturo Māra Čaklā (1940 – 2003) vārdi, norādot, ka

“apvienībā uzkrājas liela daļa neradošu cilvēku, kas sāk noteikt apvienības darbu”⁴⁶,

turklāt ir praktiski neiespējami šādus biedrus izslēgt no apvienības, jo nepastāv nekādi izslēgšanas pamatprincipi⁴⁷. Lai arī teorētiski jauno autoru konsultantu instrukcijā bija noteikts, ka strīda jautājumu par autora piederību jauno autoru kategorijai izskata Komisija darbam ar jaunajiem autoriem, tomēr tās acīmredzamā nespēja vai nevēlēšanās to darīt īpaši nesekmēja biedru apriti apvienībās. Nenoliedzami, bija uzņemti daudzi, taču bez skaidriem kritērijiem par iepriekšējās pieredzes nepieciešamību.

Lai gan prasība pēc Rīgas jauno autoru apvienības statūtu izstrādes apvienības biroja sēdē bija izteikta jau 1959. gadā⁴⁸, tikai 1966. gadā jaunievēlētais Rīgas jauno literātu apvienības birojs iesniedz lūgumu Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdei atbalstīt apvienības statūtu izstrādi⁴⁹, aizrādot, ka “tradīcijām [...] pienācis laiks dot rakstisku formu”. Šādas atklātas prasības pieļaušanu un atbalstīšanu daļēji sekmēja arī 1965. gadā mainītā LPRS valde un tās vadītājs Alberts Jansons (1915 – 1989). Lūgumā pieprasīts, pirmkārt, definēt jauno literātu apvienības pamatuzdevumus un darbības mērķi, biedru pienākumus un tiesības, apvienības iekšējo darba kārtību un veidu, otrkārt, atspoguļot apvienības organizatorisko struktūru, uzdevumus un biroja pilnvaras, kā arī ietvert prasības jaunu biedru uzņemšanai un izslēgšanai, tostarp limitēt vecuma cenzu un laika posmu, cik ilgi katrs biedrs var būt jauno literātu apvienības biedrs. Rīgas jauno literātu apvienība rekomendē par apvienības biedru vecuma cenzu noteikt 35 gadus. Šo prasību vēlāk LPRS valdes

⁴⁶ LVA, 473. f., 1. apr., 475. l. “Dokumenti par rajonu jauno literātu apvienību darbu 1963. – 1976. g.”, 25. lp.

⁴⁷ Vienlaikus vēlāk ir zināmi arī gadījumi, kad no Rīgas jauno literātu apvienības izslēdza personas, kas nekad nebija bijuši tās biedri, piemēram, šādi izslēdza Bonifāciju Daukštu (1950). Red. piez.

⁴⁸ LVA, 2037. f., 1. apr., 110. l. “Rīgas Jauno literātu apvienības protokoli 1959./60. g. Nr. 1. – 21.”, Rīgas jauno autoru apvienības biroja 1959. gada 9. oktobra sanāksmes protokols, 16. lp.

⁴⁹ LVA, 473. f., 1. apr., 475. l. “Dokumenti par rajonu jauno literātu apvienību darbu 1963. – 1976. g.”, 24. – 27. lp.

izstrādātajos noteikumos ievēro. Visbeidzot, lūgumā prasīts definēt apvienības attiecības ar LPRS, tās komisijām, konsultantiem u.c., kā arī noteikt, kam un par ko apvienības birojs atskaitās par savu un apvienības darbu.

Lai kļūtu par jauno literātu apvienību, minimālajam tās biedru skaitam bija jābūt trim cilvēkiem. Jauno literātu apvienības ietvaros varēja darboties arī aktīvs. Jauno literātu apvienību dalībnieki iztīrāja savus darbus, sūtīja tos LPRS atsauksmei, tikās ar tās konsultantiem. LPRS popularizēja pirmos jauno literātu organizatoriskos sarīkojumus un propagandēja Jauno literātu apvienību dibināšanu citos LPRS centros. Jauno literātu apvienību biedru un citu iesācēju literātu profesionālai apmācībai LPRS regulāri – vienu līdz divas reizes gadā – sūtīja kvalificētu literātu “brigādes”, kas apvienības biedru sanāksmēs iztīrāja tās dalībnieku darbus, lasīja teorētiskus referātus, sniedza konsultācijas, organizēja pārrunas par sabiedriski politiskām un marksistiskās estētikas problēmām. Talantīgākos jauno literātu apvienību biedrus aicināja uz gadskārtējiem republikas jauno autoru semināriem Rīgā. Vietā minēt, ka semināri norisinājās trīs līdz sešas dienas. Pirmais seminārs bija organizēts 1947. gadā, bet kopš 1958. gada semināros ir latviešu un krievu plūsma. Semināros LPRS biedri, kā arī citu padomju tautu rakstnieki, lasīja referātus, dalījās literārā darba pieredzē, iztīrāja jauniešu darbus. Šos seminārus savā laikā apmeklējuši vairākums vidējās un jaunākās paaudzes rakstnieku (Imants Auziņš (1937 – 2013), Vizma Belševica, Miervaldis Birze (1921 – 2000), Ārija Elksne (1928 – 1984), Harijs Heislers (1924 – 1985), Ilze Indrāne (1927), Mārtiņš Kalndruva (1916 – 1992), Gunārs Priede, Valdis Rūja, Arvīds Skalbe (1922 – 2002), Jeronīms Stulpāns (1931 – 1981), Ojārs Vācietis, Dagnija Zigmonte (1931 – 1997) u.c.). Jauno autoru pieredzes apmaiņai LPRS publicē presē pieredzējušu rakstnieku rakstus, sarīko zonālas vai republikas mēroga apspriedes, kas veltītas viena literārā žanra vai kādas aktuālas problēmas iztīrāšanai. Komisija izvīrāja un kopā ar LPRS valdes un LĻKJS CK atzinumiem un ieskatiem

izraudzījās no jauno literātu apvienību biedriem kandidātus Vissavienības semināriem, apspriedēm, kursiem un augstskolām.^{50 51}

Neskatoties uz jau samērā ilglaicīgo un visai rosīgo literātu apvienību darbību, ilgu laiku jauno autoru publicēšanās iespējas bija ierobežotas. Jau 1947. gadā atskaitē PSRS Padomju rakstnieku savienības komisijai darbam ar jaunajiem rakstniekiem Latvijas Padomju rakstnieku savienība norāda, ka jauno latviešu autoru almanaha izdošana nav paredzēta, jo pastāv iespējas plaši publicēties periodikā – žurnālos *Karogs*, *Bērnība*, avīzēs *Literatūra un Māksla* un *Padomju Jaunatne*; tajā pašā laikā plānots izdot jauno krievu autoru almanahu jau minētā gada rudenī, kā arī apspriest jauno krievu autoru grāmatu izdošanas plānu⁵². Protams, šāda situācija daļēji saistāma arī ar latviešu valodā rakstošo literātu daiļrades neatbilstību jaunajiem sociālistiskā reālisma standartiem, kā arī ar tišuprāt veicinātu publikāciju aizkavēšanu. Piemēram, 1950. gada aprīlī Valdis Lukss, skaidrojot iemeslus, kādēļ nav iznācis jauno autoru almanahs, norāda, ka iesniegtie darbi bija zemas kvalitātes un almanaha galvenais darbs (kāda V. Paegļa patriotiskais stāsts) ticis nodots valodas izlabošanai, kas nezināmu iemeslu dēļ tikusi novilcināta⁵³.

Situācija, ka latviešu jauno autoru literārās darbības attīstība bijusi kavēta, salīdzinot ar krievu literātiem, saglabājas līdz 1951. gadam, kad 6. jūlijā Valdis Lukss un Luciāns Klimovičs (1907 – 1989) iepazīstina PSRS Padomju rakstnieku savienības sekretariātu ar savu redzējumu par radošas palīdzības sniegšanu Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdei. Pēc ziņojuma uzklauššanas PSRS Padomju rakstnieku savienības sekretariāts norādīja, ka PSRS tautu literatūras birojs vājinājis uzmanību uz Latvijas Padomju rakstnieku savienības darbu. Līdzās citiem lēmumiem PSRS Padomju rakstnieku

⁵⁰ Niedre, Jānis. "Jauno literātu apvienības", *Latvijas PSR mazā enciklopēdija*, I sēj., galv. red. V. Samsons., Rīga: Zinātne, 1967, 693. lpp.

⁵¹ LVA, 2037. f., 1. apr., 106. l. "Komisijas darbam ar jaunajiem autoriem sēdes protokoli Nr. 1. – 3.", Jauno autoru komisijas 1955. gada 14. jūnija sēdes protokols Nr. 3., 2. – 4. lp.

⁵² LVA, 473. f., 1. apr., 23. l. "Sarakste ar PSRS Rakstnieku savienību par Latvijas PSR rakstnieku 2. kongresa organizēšanu, jauno autoru sekcijas darbu u.c. 1947. g. 26. febr. – 1947. g. 10. dec.", 17. lp.

⁵³ LVA, 2037. f., 1. apr., 101. l., protokols 1950. gada [datums nesalasāms] aprīļa protokols Nr. 2, 4. – 5. lp.

savienība pieprasa uzdot PSRS Literatūras fonda valdei izskatīt jautājumu par papildus līdzekļu asignēšanu 1951. gadā palīdzības sniegšanai jaunažiem autoriem⁵⁴. PSRS Literatūras fonda piešķirto līdzekļu apjoms, to vēlmais sadalījums un izlietojums ir atsevišķa pētījuma vērti jautājumi.

Pieļaujams, ka daļa piešķirto līdzekļu bija atvēlēti arī latviešu jauno autoru almanaha izdošanai, kas iznāca 1952. gadā, turpinot 1948. gadā aizsāktu *Padomju jauno rakstnieku almanaha* izdevumu. Turpmāk katru gadu LPRS kopā ar izdevniecību *Liesma* sāk izvēlēties jauno autoru darbus publicēšanai gadskārtējos jauno autoru almanahos (1952. un 1954. gadā *Jauno autoru almanahs*, no 1955. līdz 1961. gadam *Jauno vārds*, 1963. gadā ir atsevišķu autoru grāmatiņu mapes *Pirmā grāmata*, kopš 1964. gada iznāk katram autoram atsevišķa grāmatiņa sērijas izdevumā)⁵⁵. Sākotnēji almanahs ir aptuveni 20 līdz 22 lappušu biezs ar tajā iekļautām prozas, dzejas, dramaturģijas, kritikas un publicistikas sadaļām (pēdējās trīs maz pārstāvētas). Almanahā bija publicēti labākie jauno autoru darbi, kas tapuši konkrētajā gadā, to vidū arī tikko debitējušo autoru pirmie darbi.

LPRS komisija darbam ar jaunažiem autoriem īpaši cieši pārraudzīja Rīgas jauno autoru apvienību (vēlāk – Rīgas jauno literātu apvienību). Salīdzinot ar citviet LPSR dzimušajām literārajām apvienībām, Rīgas jauno autoru apvienību dibina salīdzinoši vēlu. Tikai 1955. gada 11. februārī Latvijas Padomju rakstnieku savienībā notika Rīgas jauno autoru apvienības (no 1962. gada protokolos minēta Rīgas jauno literātu apvienība) dibināšanas sapulce, kurā piedalījās aptuveni 30 jauno literātu. Tajā LPRS sekretārs Valdis Lukss informēja par apvienības mērķiem un uzdevumiem – pulcināt spējīgākos jaunos autorus, palīdzēt celt apvienības biedru politisko un vispārējo zināšanu līmeni, sekmēt rakstnieka meistarības apgūšanu⁵⁶. Par apvienības

⁵⁴ LVA, 473. f., 1. apr., 63. l. "Sarakste ar PSRS Padomju Rakstnieku savienību, Latvijas PSR Ministru padomi u.c. par bērnu literatūras konkursa, grāmatu dekādes organizēšanu, jauno autoru sanāksmēm u.c. Tēzes par latviešu literārās valodas normām. 1951.g. 9. janv. – 1951. g. 29. dec.", 16. lp.

⁵⁵ Niedre, Jānis. "Jauno literātu apvienības", *Latvijas PSR mazā enciklopēdija*, I sēj., galv. red. V. Samsons. Rīga: Zinātne, 1967, 693. lpp.

⁵⁶ "Nodibināta Rīgas jauno autoru apvienība", *Literatūra un Māksla*, Nr. 8., 1955, 20. februāris.

pirmo vadītāju bija iecelts dzejnieks Anatols Imermanis, sekretāru – Zigmunds Skujiņš, par orgkomitejas locekļiem – Dzidra Rinkule-Zemzare, Pēteris Pētersons (1923 – 1998), Valdis Rūja, Ojārs Vācietis.

Atšķirībā no vairuma jauno literātu apvienību, kas organizētas rajonu vai pilsētu laikrakstu redakcijās, Rīgas jauno literātu apvienība darbojās tieši LPRS ietvaros – gan administratīvo un organizatorisko procesu kārtošanas ziņā, gan arī fiziskā novietojuma ziņā. Tās telpas atradās zem LPRS, Kr. Barona ielas 12 nama pagrabstāvā, bijušās kafejnīcas *Pegazs* telpās, kas ar 1959. gada 19. februāra lēmumu bija nodotas Rīgas jauno autoru apvienības rīcībā.⁵⁷

“... Pievakare. Universitātē beigušās lekcijas. Rūpnīcās un iestādēs beidzies darbs. Latvijas Padomju rakstnieku savienībā Tautas rakstnieka Andreja Upīša kabinetā sapulcējušies vairāk kā pussimts jauniešu. Un kā tas parasti notiek Rīgas jauno literātu apvienības sanāksmēs – biedri viens pēc otra pieceļas un dedzīgi lasa savus jaunākos dzejoļus, stāstus. [..]”⁵⁸

Sākotnējās Rīgas jauno autoru apvienības problēmas saistāmas ar daļējo tās un LPRS funkciju un sarīkojumu pārklāšanos. Apvienība jau no dibināšanas brīža mēģina izvairīties no LPRS jauno autoru sekcijas dublētās lomas. Īpaši sešdesmito gadu otrajā pusē tā dažkārt bija spiesta pamatot savas pastāvēšanas nepieciešamību. Jau pašos apvienības dibināšanas sākumos skaidri nenospraustās pārvaldības robežas sarežģīja apvienības darbu sešdesmito gadu sākumā, kad LPRS valde pieteica domu, ka tā pārņemtu apvienības organizatorisko pusi, taču faktiski neko tā dēļ neveica. Minētā iemesla dēļ apvienības birojs savā rīcībspējā bija visai ierobežots⁵⁹.

Ciešā pakļautība un komisijas darbam ar jaunajiem autoriem klātbūtne neļauj izvairīties no Rīgas jauno literātu apvienības darba pastāvīgas uzraudzības. Jau tūlītēji tiek norādīts uz kļūmēm apvienības darbībā, komisijas sēdēs atzīmējot, ka apvienības biedri

⁵⁷ LVA, 473. f., 1. apr., 182. l. “Rakstnieku savienības sekretariāta sēžu protokoli 1959. 8. I – 24. XII”, 14. lp.

⁵⁸ LVA, 473. f., 1. apr., 474. l. “Dokumenti par Rīgas Jauno autoru apvienības darbību (darba plāni, biedru saraksti, anketas u.c.) 1961. – 1970. g.”, 93. lp.

⁵⁹ LVA, 2037. f., 1. apr., 110. l. “Rīgas Jauno literātu apvienības protokoli 1959./60.g. Nr. 1. – 21.”, Rīgas jauno autoru apvienības 1960. gada 7. oktobra sapulces protokols, 42. lp.

“pavisam novārtā atstājuši politiskās izglītības uzdevumus: viņi neapmeklē pat Rakstnieku savienības notiekošās lekcijas, nepiedalās politiskās ekonomijas studētāju pulciņa nodarbībās”⁶⁰.

Jauno autoru darbu vērtējumi lielākoties atkarīgi no procesiem LPSR un PSRS iekšpolitikā, kā arī Vissavienības un LPSR rakstnieku kongresos izskanējušajām nostādnēm. LKP CK, ievērojot preses padotību, ietekmēja un iegrožoja kultūras procesus, tostarp iejaucās arī Rīgas jauno literātu apvienības darbībā. LKP CK ietekmi var nosacīti iedalīt vairākos virzienos. Pirmkārt, Rīgas jauno literātu apvienības biroja uzraudzība, tajā ievēlēto pārstāvju kontrole. Otrkārt, pašu jauno autoru uzraudzība, nereti paplašinātās LPRS sekretariāta sēdēs, kurās piedalījās pārstāvji no LKP CK un LĻKJS un tika apspriesta atsevišķu jauno rakstnieku daiļrade un morālā stāja, to publicēšanās atļaušana vai aizliegšana. Treškārt, radošā procesa virzīšana atbilstoši PSKP paustajām nostādnēm – sapulces par radošiem uzdevumiem sakarā ar CK plēnumiem u.c. Visbeidzot, dažādi rekomendējoša satura ieteikumi, piemēram, propagandējot izbraukumus uz Komjaunatnes iestādēm un lielajām celtnēm, sešdesmitajos gados veicinot radošās nometnes. Tikpat lielā mērā apvienības darbību ietekmēja arī LPRS lēmumi.

Nobeigums

Pētījuma izstrādes gaitā apzinātie Rīgas jauno autoru apvienības biroja un kopsapulču protokoli, dalībnieku saraksti, kā arī LPSR Rakstnieku savienības valdes un sekretariāta protokoli sniedz norādes uz LKP CK interesi par jauno autoru darbību. Ir iespējams izsekot jauno autoru uzraudzības mehānismam, kura zemākās instances veido sarakstes ar literārajiem konsultantiem un dalība jauno autoru apvienību darbībā, kuras pakļautas vietējiem laikrakstiem vai LKP komitejām, bet augstākās – komisijai darbam ar jaunajiem autoriem, PRS valdei, LĻKJS un LKP CK.

⁶⁰ LVA, 2037. f., 1. apr., 106. l. “Komisijas darbam ar jaunajiem autoriem sēdes protokoli Nr. 1. – 3.”, Jauno autoru komisijas 1955. gada 14. jūnija sēdes protokols Nr. 3., 5. lp.

The Union of the Latvian Soviet Writers: from the Club of Writers to the Bureau of Literary Propaganda

The situation in respect of Latvian literature had become rather heterogeneous after the re-occupation of the Latvian territory by the USSR. A number of the brightest Latvian literary talents had gone exile, leaving small number of writers who could immediately create qualitative literature that would suit the principles of the Communist Party of the Soviet Union. The new emerging generation of writers were still using a noticeable amount of themes and motifs which according to the new ideology characterize bourgeois nationalism because of longing for the past, personalised characters and their speech, etc. Their works consist of political wavering, 'incorrect' expressions and passion for seeking new ways of expression. Naturally, according to the process of ideologisation of literature one of the most important tasks of the Union of Latvian Soviet Writers became the educator to follow socialist realism. This process was promoted by correspondence with both the Union of Soviet Writers and the Central Committee of the Communist Party of Soviet Union and by presence of the representative of the Central Committee of the Leninist Young Communist League (hereinafter – Komsomol) of the LSSR in some literary meetings.

The Commission for Organisation of the Work of Young Authors arranged annual seminars of young authors in which alongside discussions about prose, poetry and drama (also critiques and screenwriter scripts) the lectures on the tasks of the Soviet writer had been given. The Commission also promoted establishing clubs of young writers under the supervision of district newspapers and committees of the Komsomol of the LSSR, involving the members of the Union of Writers of the LSSR as consultants and reviewers. It monitored the activities of the Union of Young Writers in Riga and regions, provided publications to the almanac 'The Name of the Young' (*Jauno vārds*, 1952 – 1961), held meetings with both the Union of Young Writers in Riga and regions and with the members of the Union of Latvian Soviet Writers. The Commission for Organisation

of the Work of Young Authors in agreement with the Board of the Union of Latvian Soviet Writers and the Central Committee of the Komsomol of the LSSR sent delegates to the seminar of the Young Authors of the USSR in Moscow.

On the basis of the documents of the State Archive of Latvia of the Nacional Archive of Latvia, in particular, evaluating minutes of meetings of the Union of Latvian Soviet Writers and the Club of Writers, their correspondence with the Union of Soviet Writers and the Central Committee of the Soviet Union, the report establishes functions of the Commission for Organisation of the Work of Young Authors and the Union of Young Writers of the Union of Latvian Soviet Writers and chronologically illustrates impact on the literary process as a whole.